

BAKSTEEN

OKTOBER 2025
NUMMER 77

VERBINDING

METSELVERBAND

Beeld Arie Moolman

Baksteen is van alle tijden. Het verbindt daardoor het verleden met het heden. Dat is niet voor niets het thema van deze uitgave van KNB. Voor Hart van de Waalsprong (het nieuwe centrumgebied voor Nijmegen Noord) maakte Level of Detail Architecten uit Nijmegen een moderne interpretatie van herenhuizen, geïnspireerd op de architectuur van Oscar Leeuw (1866-1944). In de penanten schittert rijk vertand metselwerk: fijne reliëf-randen in de zo kenmerkend monumentale art nouveau stijl van Oscar Leeuw. Baksteen hertaalt zichzelf. Telkens weer.

REDACTIONEEL

VERBINDING

Onze maatschappij zit in een individualiseringsslag, en dat al langer. Het 'me, myself and I' kreeg wortels in de ontzuiling begin jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Het heeft de Nederlandse cultuur niet onberoerd gelaten. Het gemeenschapsgevoel brokkelde af en de behoefte aan individuele vrijheid groeide. Het is in de architectuur terug te zien zoals deze veelal cultureel-maatschappelijke ontwikkelingen reflecteert.

In de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog tot en met de VINEX-periode, kwam de nadruk op functionaliteit, efficiëntie en betaalbaarheid te liggen. De Nederlander zonderde zich af in zijn eigen grondgebonden woning met tuin of in galerijflat met eigen balkon. Het delen van de gemeenschappelijke straat, opgang of lift werd het summum van verbinding met burens en buurt. Uniformiteit en eentonigheid, al dan niet gedreven door standaardisatie, voerden de boventoon en de gedachte aan 'saai' komt boven. Sociale cohesie stond, op z'n zachtst gezegd, niet langer op de voorgrond.

Tijden lijken echter te veranderen. Gedreven door autonomie en klimaatbewustheid worden in bijvoorbeeld voedsel, energie en bestaanszekerheid thema's gevonden die verbinden. Het voedselbos, de energiecoöperatie maar ook broodfondsen zijn actuele voorbeelden van samenwerkingen die verbindend werken.

Het is geen toeval dat deze trend ook de architectuurwereld opvalt. In dit nummer tonen we daarvan een aantal indrukwekkende voorbeelden onder het verbindende motto van 'Verbinding'. 'Het zijn ontwerpen waarin zichtlijnen, open ruimten en binnentuinen, maar ook variatie in functionaliteit en lagen, prikkelen om elkaar te ontmoeten. Lees erover, maar kijk vooral naar de fraaie realisaties in Haarlem, Rotterdam en Amsterdam, Maren Kessel en Utrecht. Het zijn gebouwen met een ziel, met een missie. Het verleidt gebruikers tot beleving en verbinding in plaats van gebruik van alleen een stapel stenen.

Aha: stenen! In de geschetste ontwikkeling is er één constante, het baken van betrouwbaarheid en zekerheid: de baksteen. Onze culturele band met de gebakken gevelsteen gaat eeuwen terug. Het is niet alleen functioneel maar ook beeldbepalend voor Nederlandse dorpen en steden. De ambachtelijke kennis en kunde van zowel architect als bouwer/metselaar is in die traditie tot grote hoogte gestegen. Door die diepe verwevenheid met de Nederlandse cultuur en geschiedenis heeft de Nederlander een sterke band met baksteen. We herkennen onszelf en onze geschiedenis in het materiaal. Ook dat is verbinding of in ieder geval: verbondenheid.

EWALD L.J. VAN HAL, DIRECTEUR KNB.

Omslagfoto: De Kroon op Leeuwesteyn, architect : Van den Berg Architecten Houten/IJsselmuiden en LAP Landscape & Urban Design Rotterdam. Beeld: John Lewis Marshall.

INHOUDSOPGAVE

04 MO*TOWN AMSTERDAM

Sociale verbinding achter een glimmende donkergekleurde metselgevel in Amsterdam Sloterdijk. De Zwarte Hond realiseerde het met woongebouw MO*Town.

08 LIESDAAL MAREN-KESSEL

Twee blokken sociale huurwoningen zijn energiezuinig, circulair én met een huid van duurzame smalle gevelbaksteen. Voor het ontwerp tekende Bz architecten uit Molenhoek.

10 REGULATEUR GRONINGEN

Woongebouw Regulateur is Door De Zwarte Hond ontworpen voor het woongeluk van de bewoners. Meest in het oog springend: een beeldschone speciaal voor dit gebouw ontworpen baksteen van Dollard klei.

12 OP DE KOP VAN DE BOEZEM

In de wijk Nieuw Kralingen in Rotterdam verrees van stadgenoot Happel Cornelisse Verhoeven Architecten een veelvorming zacht woongebouw met in het oog springende cirkelvormige gemetselde pilasters

14 DE EENHOORN AMSTERDAM

Hoe hou je mooie stadslocaties toch betaalbaar voor sociale huur? Ymere vond het antwoord dat in samenwerking met Korthtielens en SOME architects beeldschoon is uitgewerkt.

16 HOF VAN LEIJH HAARLEM

In Hof van Leijh in Haarlem komen wonen, zorg en welzijn samen achter een speelse gevel van bezande en bezaagselde handvormstenen. Het ontwerp van Faro Architecten opent de deur voor een veelheid aan doelgroepen.

20 KROON OP LEEUWESTEYN

De mix van beneden-bovenwoningen, stadswoningen en compacte appartementen met fraaie baksteen gevels bevordert in dit Utrechtse wijkje diversiteit en sociale cohesie.

22 TECHNISCHE RUBRIEK

De praktijk bewijst dat ook een moderne baksteen-houtgevel goed mogelijk is. In deze rubriek enkele handreikingen voor succes.

23 LEDENLIJST EN COLOFON

Digitale versie BAKSTEEN ontvangen?
Stuur een e-mail naar: info@knb-keramiek.nl

CONTACT MOMENTEN

Tekst Kees de Vries, beeld John Lewis Marshall

Robuust van een afstand, maar van dichtbij zijn er subtiele details in de baksteengevel te zien. Op elke verdieping zijn doorkijkjes en ontmoetingsplekken. Het duurzame karakter van het gebouw is onder andere terug te vinden in de zonnecellen die in de balustrades zijn verwerkt.

*De Zwarte Hond stelde zichzelf de vraag: “Is het goed wonen in een kantoorwijk?” En kwam zelf met het antwoord. Ja! Omsloten door andere woongebouwen draait het ontwerp van MO*town Track 8 om sociale verbinding achter een glimmende donkergekleurde gevel.*

De wijk Sloterdijk in Amsterdam transformeert in hoog tempo van een kantorengedrag naar een levendige stadswijk. De komende jaren wordt een deel van de bedrijfsterrains getransformeerd tot een gemengde woon-werkwijk. In totaal worden in heel Haven-Stad 40.000 tot 70.000 woningen en 45.000 tot 58.000 arbeidsplaatsen gerealiseerd. Woongebouw MO*town Track 8 van De Zwarte Hond is een robuust woongebouw dat bestaat uit 94 woningen met winkels en horeca in de plint. De Zwarte Hond ontwierp het plan in opdracht van BPD en ERA Contour. MO*town Track 8 maakt deel uit van het totaalproject MO*town, dat uit maar liefst zes bouwprojecten bestaat, de zogenaamde Tracks. MO staat hierbij voor MedeOpdrachtgever, wat aangeeft dat bewoners over zaken als indeling en grootte van hun thuis mee konden beslissen. Door de toevoeging van meer woningen, commerciële ruimtes en gemeenschappelijke voorzieningen in het voormalige zakelijke district, wordt het een levendig mixed-use stadsdeel waar mensen zich ook buiten de kantooruren thuis kunnen voelen.

Ontwerp

Het beeldkwaliteitsplan van de stadswijk gaat uit van zoveel mogelijk verschillen en contrasten tussen de gebouwen onderling; hoog naast laag, licht naast donker, ruw naast glad, open naast dicht. Dit om zoveel mogelijk diversiteit te creëren en monotonie en uniformiteit in hoogbouw te voorkomen. MO*town Track 8 wordt omringd door woongebouwen die variëren in kleur en hoogte. De zorgvuldig trapsgewijze, glimmende donkergekleurde baksteengevel van Track 8 geeft het gebouw een monumentaliteit die deze belangrijke plek in de stad naar mening van de architect nodig heeft. Robuust van een afstand, maar van dichtbij zijn er subtiele details in de baksteengevel te zien. Reliëf gevelvlakken van diverse afmetingen doorbreken de massaliteit en verdringen de monotonie die bij een dergelijk volume op de loer ligt. Wandelend door het gebouw ontdek je ook

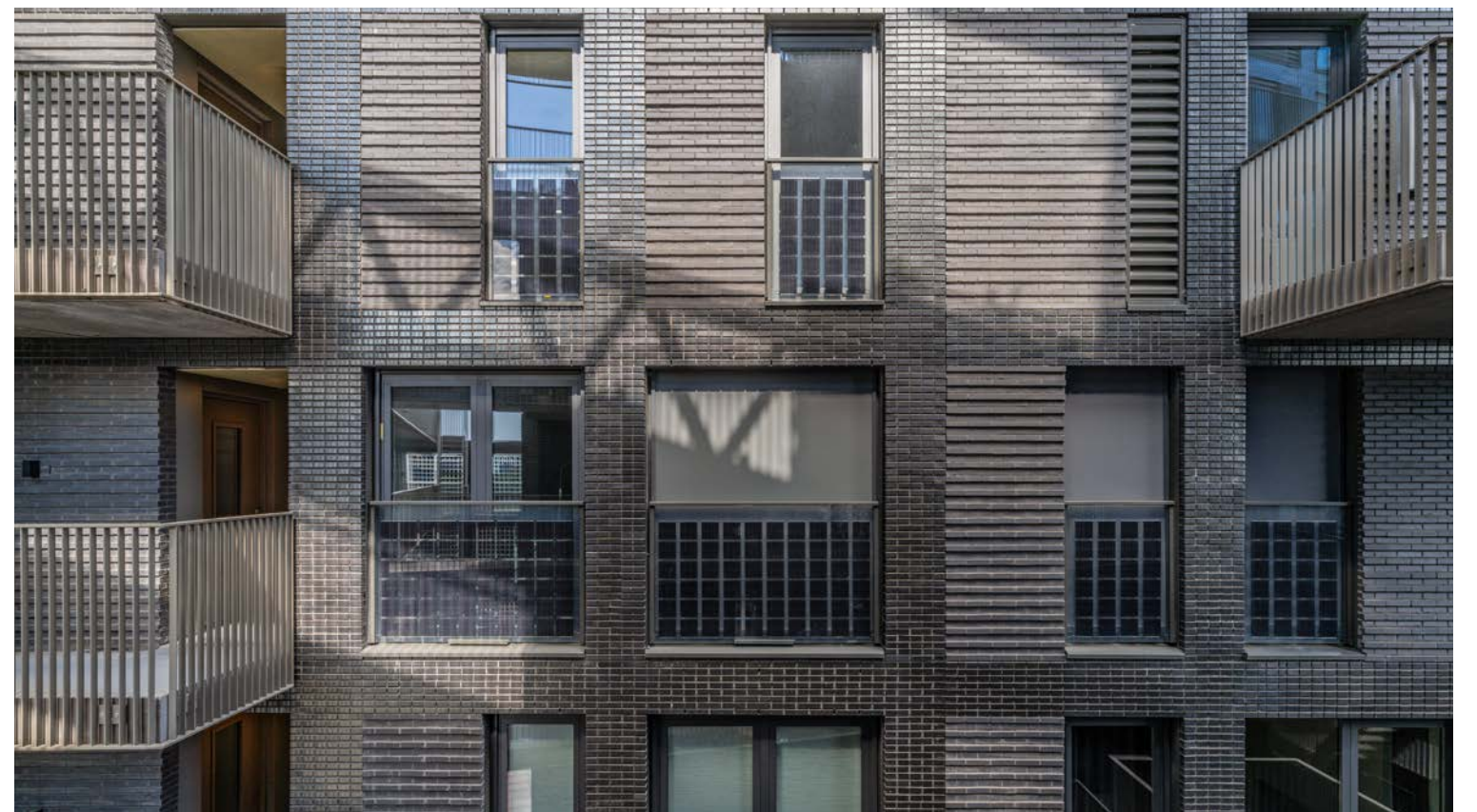
steeds weer nieuwe doorkijkjes en vergezichten doordat de architect het spel van de zichtlijnen uitstekend beheerst. Door de materialisatie en de architectuur voel je je er op je gemak. Over verbinding gesproken.

People attract people

Als uitgangspunt van het ontwerp hanteerde De Zwarte Hond het ‘People attract People’-principe. Doel is sociale verbinding: bewoners samenbrengen, elkaar laten ontmoeten en zo een hechte gemeenschap laten vormen. In het ontwerp zijn hiervoor voorwaarden geschapen. De getrapte bouwvorm met zicht op elkaar is er een, maar ook de stalen loopbruggen en galerijen creëren openheid en contactmomenten tussen de bewoners vanaf de bovenste verdieping tot en met de straat. Deze ingrepen, samen met de gemeenschappelijke tuinen, nodigen uit tot verbinden en bieden aantrekkelijke plekken om te verblijven. Ook de aansluiting op het maaiveld en de invulling van de plint is zodanig vormgegeven dat er menselijke interactie ontstaat. De speelse opzet, met gevarieerde woninggroottes en een mix van doelgroepen, versterkt nog eens het gevoel van samenwonen en bevordert de buurtvorming.

Duurzaam

Het duurzame karakter van het gebouw is onder andere terug te vinden in de zonnecellen die in de balustrades zijn verwerkt. Ook is er veel groen op alle verdiepingen, van gemeenschappelijke tuinen tot gevelbakken, vooraf gekweekt en kant-en-klaar geleverd. In de kelder vangt een bassin van 260 m³ regenwater op voor bewatering, zodat het groen ook bij droogte voldoende water krijgt. De energie komt uit een WKO. Verder zijn er zonnecellen in de glazen balustrades geïntegreerd. De parkeergarage biedt onder andere plek voor fietsen en dertig deelauto's waarmee het ontwerp het gebruik van privé-auto's mogelijk ontmoedigt. Het treinstation ligt op loopafstand. □

In Maren-Kessel ontwierp B2 architecten uit Molenhoek voor opdrachtgever Mooiland de eerste twee blokken van 22 sociale huurwoningen van de in ontwikkeling zijnde woonwijk Liesdaal. De huizen zijn energiezuinig, circulair én uitgerust met een huid van duurzame en betaalbare smalle gevelbaksteen.

Bouwen moet duurzamer én betaalbaarder, zeker in het segment sociale huur. De bouwsector staat voor een grote opdracht; aangescherpte MPG-eisen vragen om minder milieubelastende oplossingen met minder grondstofgebruik, minder energieverbruik én minder CO₂-uitstoot. Deze opdracht vulde B2 architecten in Maren-Kessel in de gevel in met de toepassing van een smaller formaat baksteen. De projectinformatie vermeldt: “De toegepaste baksteen heeft een breedte van 65 mm en is daarmee 35% smaller dan de traditionele Waalformaat gevelbakstenen. Deze reductie in afmeting leidt tot minder energie en grondstoffen, efficiënter transport, minder mortel voor de verwerking en zo aanzienlijk minder CO₂-uitstoot. Bovendien is door toepassing van een smaller formaat steen meer ruimte in de spouw te creëren voor een dikker isolatiepakket en een lager energiegebruik. Hiervoor is in Maren-Kessel 170 mm dik grasvezelisolatie (Gramitherm) gekozen.” Mede door deze keuzes is de MPG verlaagd van 0,54 naar 0,47. De materiaalgebonden CO₂-emissies zijn verminderd van 232 kg CO₂/m² BVO naar 212 kg CO₂/m² BVO.

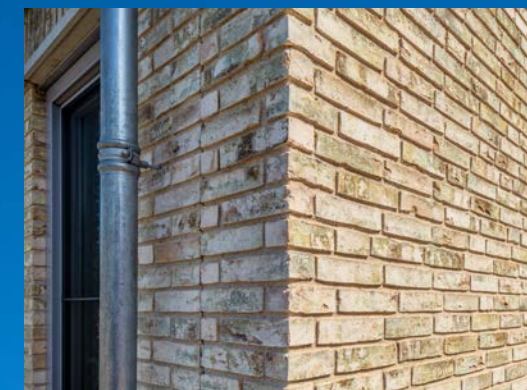
Liesdaal

Het project Liesdaal bestaat uit twee woonblokken van ieder elf grondgebonden woningen in de sociale huursector. Het zijn nultreden woningen, de woonkamer, keuken, toilet, slaapkamer en badkamer zijn op de begane grond aanwezig. Op de eerste etage zijn nog twee extra slaap- of hobby-kamers en de technische ruimte. De woningen hebben een achtertuin met terras en een berging.

Een van de doelen van dit sociale woningbouwproject was te leren over en toepassen van circulaire en duurzame oplossingen. Zowel bouwer Jansen de Jong Bouw als opdrachtgever Mooiland hebben ondertussen al laten weten dat toepassing van de smalle baksteen vanwege zijn duurzaamheid en betaalbaarheid zo goed is bevallen dat zij deze oplossing in meer projecten terug willen laten komen. Er zijn niet meer spouwankers benodigd dan bij traditioneel metselwerk en net als zijn dikkere evenknie zijn diverse metselverbanden mogelijk. En dan speelt ook de arbo-technisch gunstiger verwerking van de smallere en lichtere steen een rol. En zo heb je in een enkele baksteenoplossing people, planet en profit samengebracht. □

De toegepaste baksteen is 35% smaller dan de traditionele Waalformaat gevelbaksteen.

NULTREDEN

BLOKVERBAND

Tekst Kees de Vries, beeld Gerard van Beek

Met als hart een heerlijke binnentuin is woongebouw Regulateur van De Zwarte Hond ontworpen voor het woongeluk van de bewoners. Gelukkig blijft er voor de wijk een beeldschone buitengevel over van een speciaal voor dit gebouw ontworpen baksteen van Dollard klei.

De Groningse Grunobuurt wordt al twee decennia herontwikkeld. Woningcorporatie Nijestee, architectenbureau De Zwarte Hond en ontwikkelende bouwer Trebbe sloegen hier in 2016 de handen ineen en vernieuwden het bouw-, ontwerp- en ontwikkelproces. De samenwerking in de Grunobuurt is gestoeld op een gezamenlijke ambitie: mensen gelukkiger te laten wonen.

Gevelritme

Regulateur is het zesde woongebouw in de Grunobuurt. Het omvat acht bouwblokken met in totaal 105 appartementen, waarvan 79 bestemd voor sociale huur en 26 middenhuurwoningen. Alle woningtypes zijn gericht op een binnentuin door de buitenruimte aan deze zijde te positioneren. De binnentuin is gedacht als groene ontmoetingsplek. Op de extra hoge begane grond is naast wonen ook plek

voor de gezamenlijke fietsbergingen en twee maatschappelijke en commerciële ruimten. Woongebouw Regulateur is ontworpen met variatie in het aantal bouwlagen, van drie tot zeven lagen. Het gevelritme met de gevelopeningen herhaalt zich rondom het blok met op de hoeken accenten door middel van loggia's.

Metselwerk

Uniek aan Regulateur is de gevel. Het metselwerk lijkt volledig uit koppen te bestaan, maar dat is schone schijn. Door het toevoegen van een schijnvoeg en het gebruik van twee verschillende formaten, is er een blokverband gecreëerd dat zorgt voor een 'fade'-effect in de gevel. De kozijnen rondom de ramen zijn afgewerkt met standaard bakstenen van 100 mm breed, terwijl de terugliggende vlakken zijn

uitgevoerd in een 'dinkel' steen van 70 mm breed. Deze smallere baksteen is verwerkt in een reliëf, wat niet alleen voor een fraai visueel effect zorgt, maar ook aanzienlijk bespaart op grondstoffen ten opzichte van het standaardformaat. De in dit project toegepaste bakstenen zijn in samenspraak met het architectenbureau speciaal door de steenfabriek ontworpen en gebakken. Daarbij zorgt de gebruikte hoogwaardige lokale klei uit de Dollardpolders voor een eigen unieke uitstraling ten opzichte van de andere woongebouwen.

Parkeren is centraal in de wijk opgelost in een parkeerkuis. Hierdoor ontstaat behalve ruimte voor het creëren van een tuin op het binnenterrein, een wadi om regenwater op te slaan en ruimte om te verblijven en elkaar vanzelfsprekend te ontmoeten. Over geluk gesproken. □

Op de Kop van de Boezem in Rotterdam is een stadsblok van vijftig huurappartementen, parkeergarage én restaurant, een ontwerp van stadgenoot Happel Cornelisse Verhoeven Architecten. Alle leefruimten krijgen hun licht van de buitenrand.

Nieuw Kralingen is één van de grootschalige nieuwbouwontwikkelingen binnen de ring van Rotterdam. Door 5 tot 7 woningen van dezelfde architect naast elkaar te plaatsen, ontstaat een zeer gevarieerd straatbeeld. Binnen de architectuur van Nieuw Kralingen spelen dissonanten een essentiële rol. De gebouwen wijken bewust af van de drie dominante bouwstijlen - romantisch kubisme, art nouveau en de Hollandse bouwstijl - en fungeren daarmee als herkenningpunten in de wijk. Appartementengebouw Op de Kop van de Boezem dat de zuidelijke entree van Nieuw Kralingen markeert, is zo'n dissonant.

Happel Cornelisse Verhoeven Architecten tekenden in dit stadsblok van vijftig appartementen, een parkeergarage en een restaurant. Door de beperkte diepte van het blok zijn alle leef- en buitenruimtes langs de periferie gelegd en gethematiseerd tot een plisségevel van binnen- en buitenerkers. Aan de binnenzijde van het gebouw, afgesloten met een hek, ontsluit een rondgaande galerij de woningen.

Hoekverdraaiing

Bijzondere aandacht is uitgegaan naar de detaillering van de drempelovergangen tussen de straat en de gevel zoals bijvoorbeeld de binnenplooïing van de entrees, de poortdoorgang naar het binnenhof, loggia's en het buitenterras van het restaurant. De vele hoekverdraaiingen in het plan zijn in het metselwerk opgelost met cirkelvormige pilasters, steeds in een wisselende bochtlengte. Ter plaatse van de erkerbalkons verzelfstandigen de buitenhoeken tot ronde kolommen, een klassieke inlijsting van het zicht naar de wereld buiten.

Vormsteen

Architect Ninke Happel zegt: "De gevel aan de straatzijde is opgebouwd uit travéeën waarvan er telkens één wat dieper ligt en één naar voren springt. Het is een veelvormig blok. Er zitten geen rechte hoeken in. We hebben gezocht naar een verzachtende detaillering en met een ronde vormsteen hebben we alle verschillende hoeken toch gelijk kunnen behandelen. We hebben het spel van de gevel op kunnen rekken. Door de ronde steen krult de hele gevel als het ware vloeiend om het gebouw heen. Soms breed zoals bij de erkerbalkons, dan weer smaller."

Het sociale aspect komt tot uiting in verfijnde details zoals de naar binnen gevouwen entrees, de doorgang naar het binnenhof en de trapsgewijs verspringende loggia's aan de zijde van de boezem. Het restaurant op de begane grond heeft een open en uitnodigend karakter, met publieke vensterbanken als informele ontmoetingsplek. □

De vele hoekverdraaiingen in het plan zijn in het metselwerk opgelost met cirkelvormige pilasters.

Tekst lees de Vries, beeld van Lewis Marshall

BLIK NAAR BUITEN

BONBON BLOK

Tekst Kees de Vries, beeld John Lewis Marshall

Hoe hou je mooie stadslocaties toch betaalbaar voor sociale huur? Nou, vindt Ymere, mensen zijn misschien best bereid om wat kleiner te wonen, als je huis – en alles wat je daarbij en omheen krijgt – maar héél goed voor elkaar is.

Eigenlijk kan het helemaal niet: een prachtige locatie reserveren voor sociale huur. Want hoe kom je als ontwikkelaar en bouwer dan uit de kosten? Ymere bedacht een even praktische als realistische oplossing: als mensen kleiner wonen, zorg dan niet alleen voor veel buiten- en collectieve ruimte, maar zorg ook dat de bewoner daadwerkelijk minder ruimte nodig heeft. Dus hebben de vier blokken van De Eenhoorn met sociale huurwoningen in Amsterdam Watergraafsmeer een gemeenschappelijke wasserij met professionele machines. En dat scheelt 330 washokken waarvan je gezamenlijke ruimtes en collectieve tuinen kunt maken voor andere sociale activiteiten. Waar

vroeger 120 sociale huurwoningen stonden en ruimte vrijkwam voor 200 'traditionele' appartementen, vinden nu maar liefst 330 Amsterdamse huishoudens hun thuis. Elke bewoner heeft weliswaar een minimaal aantal vierkante meters van 32 tot 80, maar wel met maximale raamoppervlaktes en hoge plafonds. Want klein hoeft niet altijd benauwd te zijn. En iedereen komt elke dag twee keer thuis. Eén keer in die mooie collectieve entree met zijn fraaie kunstwerken en fijne kleuren. En één keer nadat je met uitzicht op de mooie binnentuin je eigen voordeur openmaakt.

De gebouwen zijn 'van binnen naar buiten' ontworpen door

Korthtielens en SOME architects met oog op de doelgroepen oudere mensen, gezinnen en jonge starters. Die woningen zijn vervolgens op elkaar gestapeld en 'aangekleed' met architectuur. Dus: met gevels in bij elkaar passende kleuren en materialen. Hoewel van verschillende ouders, zijn de vier blokken duidelijk familie van elkaar: kleuren en materialen zijn door beide bureaus nauwgezet op elkaar afgestemd.

Chocolade

De keuze voor baksteen werd vooral ingegeven door de onderhoudsvriendelijkheid van gevelstenen. De plint en entrees zijn verluchtigd en gemarkeerd met donkere en groene geglaazuurde tegels van Friese afkomst. Ze zijn door kunstenaar Hansje van Halem in overleg met de architecten speciaal voor dit project zijn ontworpen. "De kleur van de tegels moest natuurlijk wel matchen met de kleur van de gekozen bakstenen", aldus Van Halem. Omdat de gevels kleuren naar witte

en bruine chocola en de gouden kleur van de balkonhekjes te vinden is in bonbondoosjes, worden de blokken in de volksmond liefkozend 'de vier bonbonnetjes van de Don Boscobuurt' genoemd. En wie houdt er nou niet van chocola?

De Eenhoorn geldt inmiddels als het toonbeeld van hoogwaardig, betaalbaar en compact wonen in de stad. ■

In woongebouw Hof van Leijh in Haarlem komen wonen, zorg en welzijn samen achter een speelse gevel van bezande en bezaagselde handvormstenen.

Architect Jurgen van der Ploeg van Faro Architecten zegt het zo: "Als je niet voor mensen bouwt, voor wie dan wel?" En zo is het. Goed voorbeeld hiervan is het door het bureau ontworpen Hof van Leijh in Haarlem, een bijzonder gebouw van 173 woningen, zorgappartementen, huur- en koopwoningen. In het gebouw komen wonen, zorg en welzijn samen. Alle woningen zijn energiezuinig en geschikt om zorg te ondersteunen. De buurtwinkel en de gemeenschappelijke ruimte van de zorgappartementen op de begane grond en binnentuinen brengen gezamenlijkheid en levendigheid in de wijk.

Inspiratie

Het entreegebouw herbergt een grote verscheidenheid aan appartementen, waarvan ongeveer de helft is bestemd voor mensen met een zorgindicatie en een aantal voor verstandelijk beperkten. Zorgaanbieders Zorgbalans, Dock en SIG beheren elk een deel. Er is goed gelet op de toegankelijkheid van het complex. Zo hebben de galerijen brede gangen en zijn ze geschikt voor rolstoelen. Naast het gestapelde programma zijn er ook grondgebonden huur en koopwoningen. Ook voor die bewoners is op termijn zorg beschikbaar.

Collectiviteit

Hof van Leijh ligt tussen de Schipholweg met haar grote stedelijke blokken en de laagbouw van de Slachthuisbuurt. Hiermee is ook tegelijkertijd de overgang tussen twee verschillende schalen en sferen van het gebouw verklaard: de stadse allure van een van Haarems mooiste invalswegen versus het intieme, dorpse karakter aan de noordzijde, in de luwte van de hoogbouw. Het Hof van Leijh aan de Hanne Schaftstraat is openbaar en stimuleert collectiviteit en sociale duurzaamheid.

Rondingen

Baksteenarchitectuur is van alle tijden en past goed op deze plek. Hof van Leijh heeft baksteengevels langs de Schipholweg, die zijn geïnspireerd op de Amsterdamse en Haagse School: speciale verbanden, rondingen, ribbels en versieringen verrijken de gevels in een mooie mix van bezande handvorm en bezaagselde handvormstenen. Dit levert eigentijdse baksteengevels op met veel variatie. Op de hoek van de Schipholweg en de entree naar de Slachthuisbuurt is er op de hoogste hoek van het gebouw een beeldend tekst en licht ornament gemaakt. De woningen in Hof van Leijh aan de Hanne Schaftstraat verwijzen met hun overstekende dakranden en verschillende kleuren metselwerk juist naar de architectuur van het karaktervolle Hofje van Egmond uit de jaren 1920.

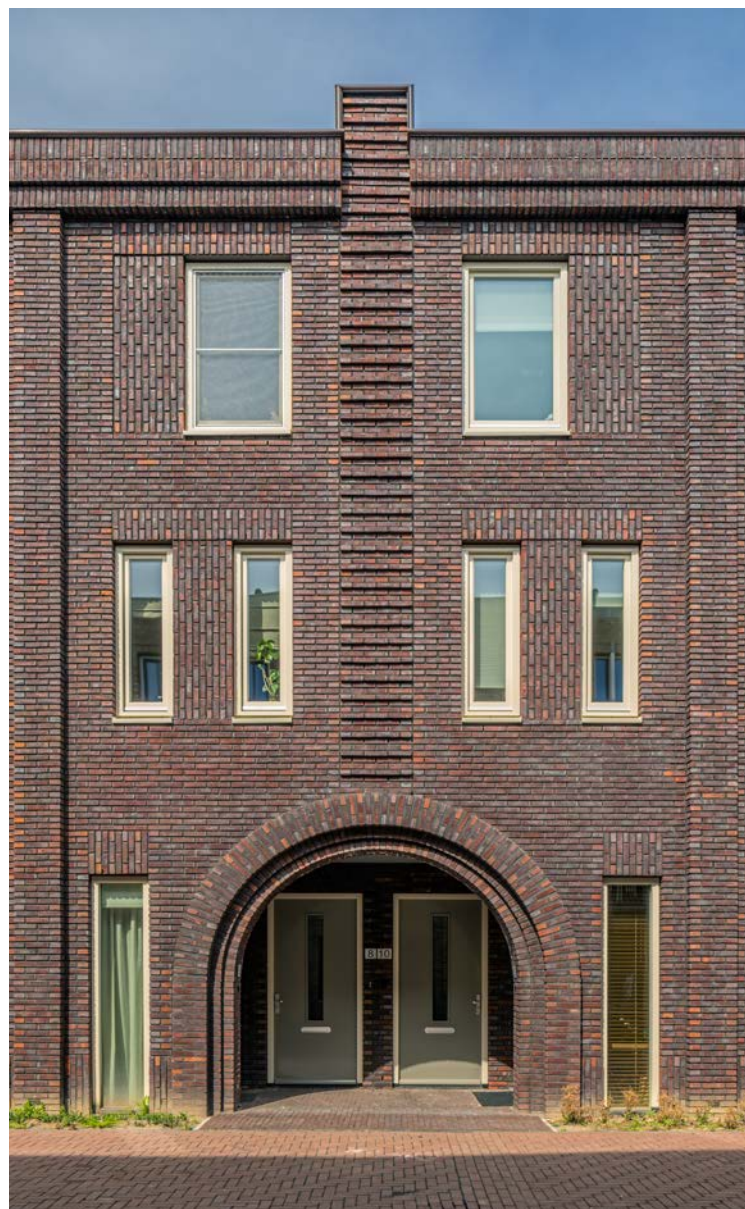
Met Hof van Leijh stapt opdrachtgever Elan Wonen af van het idee dat ouderen het prettig vinden om met alleen leeftijdsgenoten te wonen. En terecht: in een mooi gebouw mag en wil iedereen wonen. Het woon/zorggebouw ontving een nominatie voor de Haarlemse stadsprijs voor architectuur, stedenbouw en monumenten: de Lieven de Key Penning 2023.

De gevel is opgebouwd met bezande handvormstenen.

WOONALLURE

De Kroon op Leeuwesteyn is een programma van circa dertig huur/koop woningen en 48 appartementen in Utrecht. Van den Berg Architecten richtte het plan in om sociale interactie te maximaliseren. Maar de architectuurliefhebber zal vooral zijn ogen niet af kunnen houden van de fraaie bakstenen gevels.

De Kroon op Leeuwesteyn aan de voet van de Dafne Schippersbrug aan de westzijde van het Amsterdam-Rijnkanaal is ontworpen als een gemeenschap waar ontmoeting, duurzaamheid en gezond wonen samenkomen. Centraal in het plan van Van den Berg Architecten in Houten/IJsselmuideren en het Rotterdamse LAP Landscape & Urban Design in opdracht van Trebbe, staat het sociale karakter van Leeuwesteyn, dat wordt versterkt door een slimme combinatie van koop- en huurwoningen. Dit draagt volgens de ontwerpers bij aan een inclusieve wijk waarin diverse bewonersgroepen samenleven. De mix van beneden-bovenwoningen, stadswoningen en compacte appartementen bevordert diversiteit en sociale cohesie. De collectieve binnentuin vormt het hart van de gemeenschap met een voedseltuin en een speel- en fitnessruimte. Om het hoogteverschil van ca. 5,5 meter tussen de Dafne Schippersbrug en de straat te overbruggen, is het parkeren onder de binnentuin opgenomen en volledig aan het zicht onttrokken. Bij bezoek valt dan ook autoloze straat op. Verder stimuleert het plan bewoners om de fiets als primair vervoersmiddel te gebruiken. Elke bewoner ontvangt bij de overhandiging van de sleutels een gratis fiets. Ook staan de bewoners deelmobiliteit ter beschikking, waaronder deelauto's en bakfietsen.

Lineaire gevel

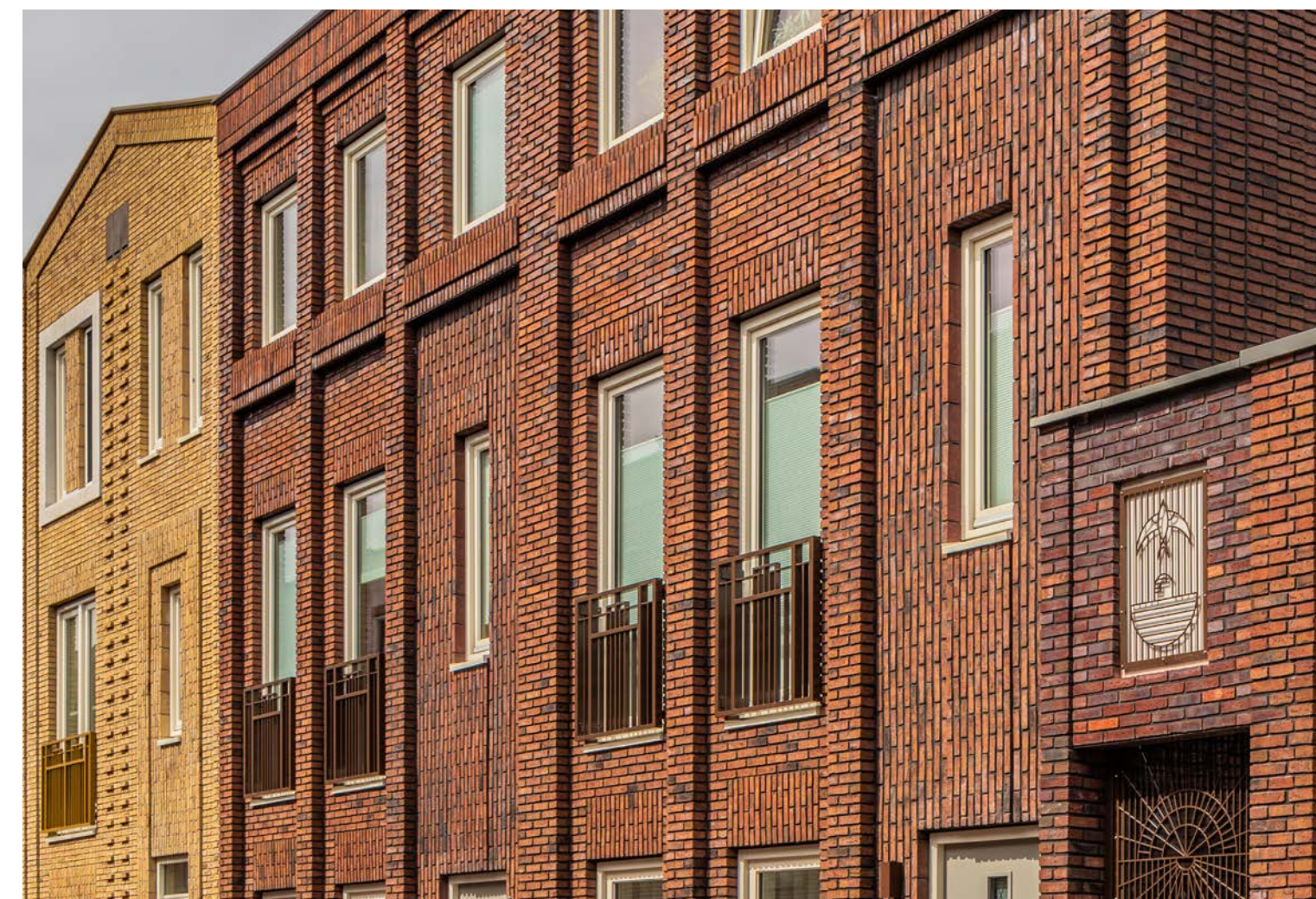
En dan het rijk gedetailleerde gevelontwerp, opgetrokken uit vier kleuren baksteen. De volumes zijn verbonden door een 'kroon' van verticale elementen, die de statigheid versterken en het plan een tijdloze uitstraling geven. In het hoekgebouw De Kroon naast de brug werkt deze verticale opzet het duidelijkst. De woningen daarachter zijn een feest van

metselverbanden met reliëfwerk, horizontaal en verticaal metselwerk in verschillende kleuren. De gevels zijn zo zowel baken als belangrijk esthetisch en structureel element geworden. Het ontwerp refereert aan de klassieke Utrechtse architectuur, met statige, lineaire gevels en Art Deco-details als sculpturale erkers, royale puien en Franse balkons.

Circulariteit speelt in Leeuwesteyn een belangrijke rol. Er is zoveel mogelijk remontabel gebouwd, zodat de woningen in de toekomst gemakkelijk aan te passen zijn aan veranderende woonwensen. Ook is er gekozen voor verantwoorde materialen, zoals het onderhoudsvrij baksteen. Alle materialen zijn geregistreerd in een materialenpaspoort. Hierdoor kunnen deze op een later moment opnieuw worden gebruikt. De toepassing van zonnepanelen, PVT-panelen en triple glas zorgt voor een energiezuinige en toekomstbestendige woonomgeving. De panelen voorzien de warmtepompen van de woningen rechtstreeks van energie. Slimme waterberging vangt regenwater op en vermindert hittestress. Ook is er een windwokkel die energie opwekt.

Alle huur- en koopwoningen van De Kroon op Leeuwesteyn waren binnen enkele weken verhuurd en verkocht. En dan weet je als ontwerper en bouwer dat je de juiste ontwerp- en bouwkeuzes hebt gemaakt. □

De mix van beneden-bovenwoningen, stadswoningen en compacte appartementen bevordert diversiteit en sociale cohesie. De woningen zijn een feest van metselverbanden met reliëfwerk, horizontaal en verticaal metselwerk in verschillende kleuren.

TECHNISCHE RUBRIEK

BAKSTEEN/HOUT: NATUURLIJKE COMBINATIE

RAIMOND NUVELSTIJN, KNB

Baksteen-houtcombinaties staan weer in de belangstelling met de opkomst van houtbouw. Logisch, want de baksteengevel beschermt houten wanden, vloeren en ook biobased isolatie tegen het vochtige Nederlandse klimaat én brand. En dat vrijwel zonder onderhoud(kosten) bij een zeer lange levensduur. Dat is duurzaam én voordelig, aangezien de gemiddelde Nederlandse woning 120 jaar meegaat. De praktijk bewijst dat ook een moderne baksteen-houtgevel goed mogelijk is.

Een buitenblad van baksteen en binnenblad van houtskeletbouw (hsb) werken constructief samen door de koppeling met spouwankers. Deze spouwconstructie wordt constructief ontworpen door een constructeur. De baksteengevel is in de regel niet dragend, waardoor de verticale belasting alleen bestaat uit het eigen gewicht. Constructief maatgevend is vrijwel altijd de windbelasting. De optredende windbelasting voor een bouwwerk wordt bepaald met NEN-EN 1991-1-4.

Constructief ontwerp

Een spouwconstructies van baksteen metselwerk met een hout-skeletbouw (hsb) binnenblad wordt ontworpen met Aanbeveling STA.050.2019 van Stichting Stapelbouw en de Nederlandse Branchevereniging voor de Timmerindustrie (NBvT). Ook gepubliceerd als SKH-Publicatie 19-04. Deze Aanbeveling is bruikbaar voor volle en smalle baksteengevels. Zoals gebruikelijk wordt getoetst op twee grenstoestanden.

In de bruikbaarheidsgrenstoestand is de maximale doorbuiging van het hsb-binnenblad 1/500 van de hoogte. Bij een verdiepings-hoogte van 2700 mm is dat 5,4 mm. Deze beperking zorgt ervoor dat in het metselwerk geen scheurvorming optreedt in de gebruiks-toestand. In de uiterste grenstoestand wordt meestal aangenomen dat het hsb-binnenblad alle windbelasting opneemt en overdraagt naar de vloeren. De baksteengevel draagt de windbelasting af via de spouwankers op het binnenblad.

Een constructeur bepaalt verder het aantal en type spouwankers en het montagepatroon volgens genoemde Aanbeveling. De minimaal vereiste staalkwaliteit is RVS AISI 316 (A4). Ook wordt de impact getoetst van het verschil in krimp, kruip en thermische gedrag tussen baksteen en houtskeletbouw.

Voor baksteen metselwerk met een kruislaaghout (clt) binnenblad zijn nog geen specifieke rekenregels beschikbaar. Een constructeur kan genoemde Aanbeveling als onderlegger gebruiken.

Plaatsing spouwankers

Spouwankers worden aangebracht in de stijlen van het hsb-binnenblad. Let erop dat:

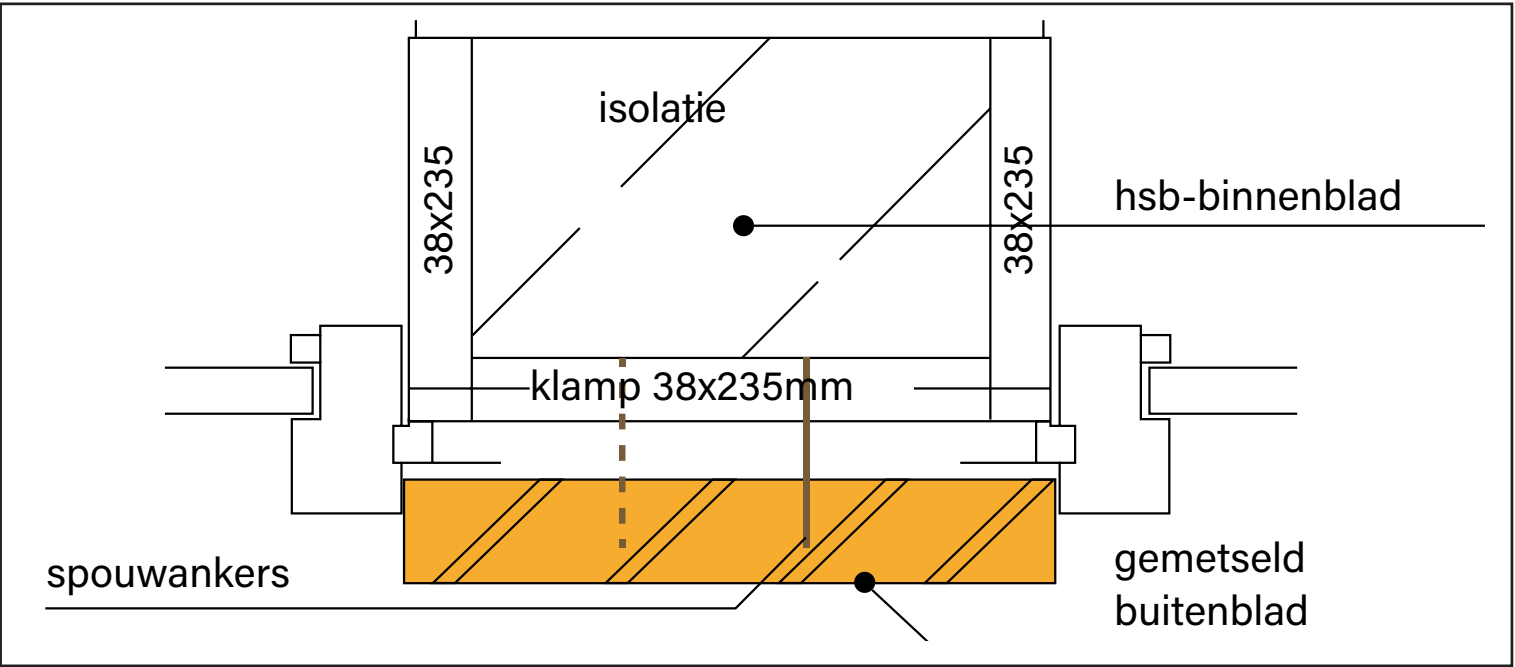
- Ze worden geplaatst in het hart van de hsb-stijlen (randafstand minimaal 4Ø).
- Ze horizontaal zijn geplaatst en in geen geval ‘afwateren’ naar het hsb binnenblad.
- Ze geen waterkering doorboren bij kozijnen en geveldraggers.
- Ze niet worden bevestigd in spouwlaten of kozijnen.
- Ze niet worden bevestigd in plaatmaterialen, zonder constructieve berekening.

De geadviseerde ankerdiameter is:

- Spouwbreedte maximaal 80 mm, anker Ø ≤ 3,0 mm.
- Spouwbreedte van 80 tot maximaal 180 mm, anker Ø ≤ 4,0 mm.

Smalle penanten

Bij een smal penant tot 600 mm breed worden de spouwankers aangebracht in een verspringend patroon voor een gelijkmatige ondersteuning van het metselwerk. De ankers worden bij voorkeur niet aangebracht in stijlen direct naast een kozijn. In plaats daarvan worden extra stijlen of klampen (regels) aangebracht voor de bevestiging van de spouwankers. □

Bij dit smalle penant zijn klampen (regels) aangebracht in het hsb-binnenblad voor de bevestiging van spouwankers bij een smalle baksteengevel.

LEDENLIJST

BAKSTEEN is een uitgave van de gehele Nederlandse baksteenindustrie, samenwerkend in de Vereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB).

Baksteen Helden B.V.
Panningen, tel. 077 - 306 04 95
• Steenfabriek Engels Helden BV
Helden-Panningen, tel. 077 - 306 04 95
• Steenfabriek Engels Oeffelt BV
Oeffelt, tel. 0485 - 36 14 44

Caprice Holding B.V.
Angeren, tel. 088 - 010 31 00
• BV Steenfabriek Huissenswaard
Angeren, tel. 088 - 010 31 00

Steenfabriek Klinkers B.V.
Maastricht , tel. 043 - 347 83 33

Steenfabriek Linssen B.V.
Kerkrade, tel. 045 - 541 12 22

Steenfabriek De Rijswaard BV
Aalst, (Gld.), tel. 0418 - 55 22 21

Rodruza B.V.
Nijmegen, tel. 024 - 329 74 50
• Rodruza Steenfabriek Rossum B.V.
Rossum (Gld.), tel. 024 - 329 74 50
• Rodruza B.V. Steenfabriek “De Zandberg”
Gendt,tel. 024 - 329 74 50

Steenindustrie Strating B.V.
Oude Pekela, tel. 0597 - 61 39 20

Vandersanden Nederland B.V.
Spijk (Gld), tel. 0316 - 56 64 00
• Steenfabriek Hedikhuizen B.V.
Hedikhuizen, tel. 0416 - 36 96 96
• Steenfabriek Spijk B.V.
Spijk (Gld), tel. 0316 - 56 64 00
• Steenfabriek Tolkamer B.V.
Tolkamer, tel. 088 - 088 55 55
• Steenfabriek Kessel B.V.
Kessel (L), tel. 077 - 462 80 00
• Steenfabriek Beek B.V.
Beek (L), tel. 046 - 437 28 28

Steenfabriek Vogelensangh
Deest, tel. 0487 - 51 24 59

Wienerberger B.V.
Zaltbommel, tel. 088 - 118 51 11
• Wienerberger Bommel
Haalderen, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Poriso Brunssum
Brunssum, tel. 088 - 118 59 00
• Wienerberger Erlecom
Erlecom, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Haaften
Haaften, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Heteren
Heteren, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Kijfwaard-Oost
Pannerden, tel. 088 - 118 56 00
• Wienerberger Kijfwaard-West
Pannerden, tel. 088 - 118 56 00
• Wienerberger Nuance
Afferden (L.), tel. 088 - 118 55 40
• Wienerberger Schipperswaard
Echteld, tel. 088 - 118 56 00
• Wienerberger Thorn
Thorn, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Azewijn
Azewijn, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Wolfswaard
Opheusden, tel. 088 - 118 55 00
• Wienerberger Zennewijnen
Zennewijnen, tel. 088 - 118 56 80

Zilver schoon Randwijk Steenbakkerij
Heteren, tel. 026 - 472 01 15

COLOFON

Uitgever
Vereniging Koninklijke Nederlandse
Bouwkeramiek (KNB)

Redactie
Ewald van Hal
Arie Mooiman
Kees de Vries

Fotografie
Gerard van Beek, John Lewis Marshall, Arie
Mooiman

Inhoudelijke coördinatie en productie
Kees de Vries Redactie, Rotterdam

Vormgeving en opmaak
Vormbreker BNO, Nieuw-Vennep

Druk
DR&DV Media Services, Purmerend

Redactie-adres
Florijnweg 6
Postbus 153
6880 AD VELP (Gld.)
t +31 (0)26 - 384 56 30
e info@knb-keramiek.nl
i www.knb-keramiek.nl
 KNB is ook te volgen op LinkedIn

Adreswijzigingen of verzoek tot toezending
richten aan Vereniging Koninklijke Nederlandse
Bouwkeramiek, Postbus 153, 6880 AD VELP
(Gld.) info@knb-keramiek.nl

ISSN 0925-5923

Baksteen is het vakblad van de Vereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB) en verschijnt in controlled distribution. Het blad biedt informatie over de baksteenindustrie en belicht trends in en opvattingen over baksteen en architectuur. Het wordt toegezonden aan architecten (bureaus) en stedenbouwkundigen, tuin- en landschapsarchitecten, opdrachtgevers in de bouw, NL Ingenieurs, centrale en lagere overheidsinstellingen, bouwondernemingen, HIBIN-leden, onderwijsinstellingen en research-instituten, (vak)pers en relaties van KNB.

Copyright © 2025 KNB. Het overnemen van artikelen als bedoeld in artikel 5 van de Auteurswet is niet toegestaan.

Bij het publiceren van foto’s van gebouwen in BAKSTEEN doet de redactie haar uiterste best de namen van de betrokken architecten en/of architectenbureaus te achterhalen om bij de foto’s te vermelden. Daar waar dit niet is gelukt, verzoekt de redactie de rechthebbende architecten of bureaus contact met haar op te nemen.

Voor een volledige KNB-ledenlijst met daarop ook de leden die een andere vorm van bouwkeramiek produceren, zie onze website: www.knb-keramiek.nl.

BAKSTEEN is het vakblad van de Vereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB) en verschijnt in controlled distribution. Het blad biedt informatie over de baksteenindustrie en belicht trends in en opvattingen over baksteen en architectuur.